

ERLING BJØL: *La France Devant L'Europe. La politique européenne de la IVe République.* Copenhague, Munksgaard, 1966. 456 s. 55 kr.

Professor Erling Bjøls disputats om Den franske 4. Republiks europæiske politik er den første afhandling, der er blevet antaget til forsvar for den nyindstiftede doktorgrad i politisk videnskab ved Aarhus Universitet. Rent videnskabshistorisk påkalder den sig således betydelig interesse. Foruden mange andre formål tjener den også det at medvirke til indførelsen og etableringen af de politiske fag som selvstændige discipliner i det danske akademiske milieu. Dette har været forfatteren meget bevidst. Han anvender megen plads på at overbevise om det utraditionelle og særprægede ved sin arbejdsmåde og det sigte, han har med sin undersøgelse. Væsentlige sider af dette spørgsmål er allerede tidligere blevet gjort til genstand for omhyggelig behandling,¹ hvorfor det her kun vil blive berørt, for så vidt som jeg mener, at forfatterens arbejdsmåde kan have mere generel interesse for alle samfundsvidenskaber, herunder historien.

Men afhandlingen påkalder sig en langt bredere interesse ved det emneområde, den behandler, og de resultater, forfatteren når frem til. Hvortil uadskilleligt hører den måde, han har opnået dem på.

Undersøgelsens emne er udformningen af den franske politik – eller snarere holdning – overfor spørgsmålet om europæisk integration i årene 1945–1958, med hovedvægten lagt på årene 1950–1957. Det fremhæves ikke af forfatteren selv, men fremgår tydeligt af fremstillingen, at det er de indenrigske gensidige påvirkninger, deres forudsætninger og grundlag, forfatteren beskæftiger sig med. Situationer, hvor en forpligtende fransk stillingtagen har skullet udformes i forhandlinger med repræsentanter fra andre stater, gøres kun nu og da til genstand for omtale og analyse. Formuleret kort kan det siges, at forfatteren har sat sig som opgave at analysere den indre franske beslutningsproces i et spørgsmål, hvor – som han selv fremhæver – afgørelser ikke træffes af en enkelt stat, men i en stadig gensidig påvirkning mellem flere sådanne (s. 305). Men sigtet med undersøgelsen går videre, idet forfatteren gennem denne enkeltstudie håber at have påpeget visse generelle træk ved en sådan beslutningsproces, som kan danne udgangspunkt for andre tilsvarende undersøgelser af andre staters indre beslutningsproces i tilsvarende situationer. Forfatteren tilstræber ikke lovmæssigheder, men »données fondamentales« for en sådan proces (s. 295).

For selve enkeltstudien og dens resultater er materialet af væsentlig

¹ Erik Rasmussen: *Statskundskab og Historie, Historie, Jyske Samlinger, Ny Række VII, 3, 1967, s. 436–451.* Jvf. Norman Hampson's anmeldelse i *International Affairs, Vol. 43, July 1967, s. 570 f.*

betydning. Desværre har forfatteren ikke givet en samlet oversigt over dette, hvilket ville have lettet benyttelsen af hans arbejde. Men i indledningen (s. 11–22) redegøres grundigt for, hvilke former for materiale, der har stået til hans rådighed, og hvilke problemer disse har rejst. Størstedelen af materialet er hentet fra offentligt tilgængelige kilder, heriblandt især debatter i det franske parlament, men også fra pjecer, aviser og andre debatindlæg i det undersøgte spørgsmål. Endvidere har forfatteren benyttet »sondages«, svarende til vore Gallup-undersøgelser. Men mest opsigtsvækkende er den del af materialet, der består af ialt 28 gengivne samtaler mellem forfatteren og fremtrædende franskmænd. De findes alle trykt i et bilag (s. 351–422) og udgør i sig selv et originalt, af forfatteren selv fremskaffet materiale.

Professor Erik Rasmussen har allerede i sin analyse af afhandlingen påpeget nogle væsentlige problemer i forbindelse med disse samtalers kildeværdi.² Men da både forfatteren og andre forskere af samtidige eller nylige fænomener gennem sådanne samtaler tilsyneladende mener ikke blot at have fundet et supplerende, men ligefrem særlig værdifuldt materiale, er der måske grund til at søge at overveje dette materiales karakter lidt nærmere. Ifølge forfatteren har han søgt disse samtaler, fordi det i debatter – f. ex. i et parlament – er så uhyre vanskeligt at opdele argumenter i taktiske og »mobiles réels« (s. 14). Fordelene ved samtalerne er efter hans opfattelse, at man gennem dem kan få at vide, hvad politikerne eller andre debattører har fundet vigtigt, da de handlede, få et indtryk af deres »rayonnement de la personnalité« og endelig, at man kan stille dem spørgsmål (s. 15).

Som grundlag for den første formodning citeres den franske professor Jean-Baptiste Duroselle (s. 14 f.), der hævder, at politikere – som andre mennesker – husker detaljer og enkeltheder dårligt, men derimod meget vel ved, hvad de har fundet vigtigt, da de handlede. Alle Duroselles fortjenester ufortalt bevæger han sig dog her ind på et område, hvor han er uden særlige forudsætninger og derfor ikke er nogen autoritet. Mig bekendt ville ingen psykolog – og her er det et rent psykologisk spørgsmål – vove at fremsætte en sådan påstand. Der findes næppe foretaget blot forsøg på empiriske undersøgelser til bekræftelse af en sådan formodning. Helt for forfatterens egen regning står opfattelsen af, at man gennem samtaler får indtryk af debattørernes personlighed, hvilket skulle give forskeren bedre muligheder for at forstå dem. Personlighedens rolle i politisk adfærd er et interessant og langt fra afklaret spørgsmål, men den personlige udstrålings betydning for forskningen må vist henregnes til de »antennes invisibles«, som forfatteren med rette betegner som meget lidt videnskabelige (s. 276). En

² Erik Rasmussen, *anf. st.*, s. 438 ff.

forskere subjektive vurdering af andres personlighed har næppe større erkendelsesmæssig værdi.

Jeg tror, man kan nå til enighed om det punkt, at man gennem samtaler kan få at vide, hvad den udspurgte ønsker at oplyse udspørgeren om på samtaletidspunktet under hensyntagen til mange ydre omstændigheder, som det i sig selv vil være et meget omfattende arbejde at kortlægge. Men det samme omfattende arbejde kan også foretages med henblik på en analyse af oplysninger og argumenter fremsat på det tidspunkt og i det forum, hvor afgørelserne skulle træffes. Dette forekommer mere betydningsfuldt end en analyse af den upolitiske og lidet forpligtende samtalsituation. Ingen vil benægte vanskelighederne ved at skelne mellem taktiske og reelle argumenter. Spørgsmålet er, om skellet er særligt afgørende. Hvad der måtte have været en politikers inderste bevæggrunde, angår først og fremmest ham selv. Om de er forskellige fra dem, han udgiver for sine bevæggrunde, kan vanskeligt kontrolleres. Men hvad han siger og gør, hvorledes han forpligter sig selv eller den gruppe, han taler for, og hvad han tager ansvaret for af konkrete beslutninger og handlinger, det kan gøres til genstand for iagttagelse, beskrivelse og analyse. Hvorfor skulle man ikke i denne »åbne adfærd« kunne finde frem til både bevæggrunde og målsætninger, der i væsentlig grad er betinget af vilkårene for denne adfærdsform, i hvert fald mere end af de enkelte aktørers individualpsykologiske træk, som vi endnu mangler væsentlige forudsætninger for at kunne sige noget om?³ Thomas C. Schelling skriver i sin bog »The Strategy of Conflict« om de »spil«, hvor alle parter befinder sig i gensidig afhængighed og derfor har en interesse i at opnå resultater uden uoprettelige brud – og det er vel et sådant spil, der foregår i en stats indre debat om holdningen til udenrigspolitiske spørgsmål –: »These are also games in which, though secrecy may play a strategic role, there is some essential need for signaling of intentions and the meeting of minds.«⁴ Hvis Schellings antagelse holder stik, vil det sige, at vi også i offentlige debatter – og især inden for de mest afgørende organer, f. ex. parlamenterne – vil kunne gøre os forhåbninger om at nå frem til det centrale indhold af hensigter og mødesteder, som de personer, der taler og forhandler, åbenbart har brug for at meddele hinanden.

Min konklusion vil da være, at jeg i stedet for med forfatteren at

³ Forfatteren omtaler flere gange – således s. 299 – vanskeligheden ved at trænge ind i sammenhængen mellem »mobiles et arguments«. Men selv ved en typologisering som den af forfatteren foretagne fristes man meget let til at søge grundlaget for de konstaterede »mobiles« i individualpsykologiske træk. Det forekommer derfor mig mere udbytterigt indtil videre at arbejde med begrebet »norm«, som forfatteren slet ikke anvender.

⁴ Thomas C. Schelling: *The Strategy of Conflict*, Galaxy Book, New York 1963, s. 83.

beklage, at han ikke i videre udstrækning har kunnet bruge samtaleformen (s. 16), vil lykønske ham med den hovedvægt, som han derved er blevet nødt til at lægge på netop de fremsatte synspunkter, opfattelser, målsætninger og forhåbninger, som de franske politikere og andre debattører gav udtryk for på det tidspunkt, da afgørelserne skulle træffes og der var mulighed for at påvirke dem.

Selve undersøgelsen falder i tre afdelinger. I første afdeling (indledningen og kapitlerne I-IV) redegør forfatteren for de forudsætninger og redskaber, hvormed han vil foretage sin analyse. I anden afdeling (kapitlerne V-XIII) fremlægges materialet og foretages den egentlige analyse. I tredje afdeling drages konklusionen. Jeg finder denne fremgangsmåde forbilledlig. Mange vil måske finde første afdeling for omstændelig og unødvendig bred – og forfatterens opfattelse af værdien af banaliteter (s. 33) deler jeg ikke. Men kan selve bestræbelsen efter på denne måde at klargøre sine forudsætninger og redskaber anses for noget karakteristisk for de politiske fag, som denne afhandling repræsenterer, så finder jeg, at disse fag derved bringer noget værdifuldt og tiltrængt ind i det danske akademiske milieu.

For det konkrete emnes vedkommende – beslutningsprocessen i et lukket politisk system og med henblik på dette systems ydre adfærd – kan det virke overraskende, at forfatteren ikke i højere grad har kunnet anvende, eventuelt modificere tidligere forskeres og teoretikers resultater. Jeg tænker specielt på arbejder af Joseph Frankel og Richard C. Snyder,⁵ som forfatteren anfører, men ikke synes at have gjort megen brug af, ligesom teoretiske betragtninger fremsat af Pierre Renouvin og Jean-Baptiste Duroselle nok kunne have været nyttige i denne forbindelse.⁶ En forskning taber ikke i originalitet og værdi ved at vedgå eller i hvert fald overveje sin sammenhæng med og afhængighed af tidligere tiders forskning. For etableringen af en videnskabelig disciplin kan det næppe antages at være en fordel, at den får for mange og for forskelligartede og derfor usammenlignelige teorier eller analytiske apparater.

Men i afhandlingens anden afdeling skal forfatterens redskaber stå deres prøve på det anvendte materiale. Det er efter min mening afhandlingens mest centrale og mest vellykkede del. Den er klart disponeret og systematisk opbygget, således at man for hver af de grupper,

⁵ Joseph Frankel: *The Making of Foreign Policy. An Analysis of Decision-Making*, London 1963; Richard C. Snyder et al.: *Decision-making as an Approach to the Study of International Politics*, New York 1964. En analyse af Erling Bjøls disputats som bidrag til beslutningsprocessteorien er givet af Ib Damgaard Petersen i hans artikel om beslutningsprocessen, *Økonomi og Politik*, 41. arg., 1967, s. 49-81.

⁶ Pierre Renouvin et Jean-Baptiste Duroselle: *Introduction à l'histoire des relations internationales*, Paris 1964.

der undersøges, ikke alene får et klart billede af selve gruppens holdning til det undersøgte spørgsmål, men også en mulighed for at foretage sammenligninger mellem resultater opnået inden for de enkelte grupper. Vi får en grundig og skarpsindig fremlæggelse og analyse af holdninger hos først eksperterne (kapitel V), dernæst de politiske partier (kapitlerne VI–XI) og endelig interessegrupperne (kapitel XII) og den offentlige opinion (kapitel XIII). Da forfatteren har sat sig som formål at efterspore sammenfald og afvigelser i værdiopfattelser med henblik på europæisk integration og dennes konkrete udslag i den omhandlede periode, falder det ham ikke vanskeligt på grundlag af det meget omfattende materiale at nå frem til nogle meget værdifulde typologiseringsmåder for disse værdiopfattelser. Interessant, men måske også diskutabel, er hans fremtrædende placering af eksperterne – der defineres som ikke-valgte højtstående funktionærer i det politiske system (s. 322, note 4). Mon ikke de tillægges lidt for stor betydning? De måtte dog arbejde gennem politikere for at se deres ideer omsat til praksis (f. ex. s. 107), ligesom deres ideer dog i høj grad var udbredte i forvejen og ikke synderligt originale (f. ex. s. 297)? Som deres særkende fremhæves stærkt en udtalelse af briterne lord Salter fra 1921 om, »that there is for most questions somewhere a just solution independent of the relative strength of the contending parties, and that the question should be settled on these its intrinsic merits« (s. 111, jvf. s. 296 f.). Men er dette mere og andet end, hvad alle deltagere i en politisk proces vil hævde og søge at få modparten til at anerkende, vel at mærke på deres egen definition af, hvad der er »sagens inderste indhold«? Eller er det væsensforskelligt fra De Radikales drøm om en »politique conforme aux données de la science« (s. 171), for ikke at tale om en »politique scientifique« (sst.)?

Men dette er kun en detalje i en stringent gennemført analyse, der med stor opfindsomhed åbner øjnene for det sammensatte, det omskiftelige og det situationsbestemte i mange franske gruppers stillingtagen til spørgsmålet om europæisk integration. Af meget stor værdi finder jeg f. ex. forfatterens påvisning af, hvor mange forskellige former for stillingtagen man kan opstille mht. De Radikales stemmeafgivning i centrale spørgsmål om europæisk integration (s. 332 ff., note 31).

Netop forfatterens omhyggelige og dybdeborende arbejde med det materiale, der har været til hans rådighed, viser, hvor langt det er muligt at komme på grundlag af et sådant materiale, der hidtil alt for ofte er blevet skudt til side til fordel for mere fortroligt materiale, som imidlertid næppe ville kunne give mere til besvarelsen af de spørgsmål, som forfatteren ønsker belyst. Heri ligger også rent metodisk en pionerindsats inden for det danske akademiske milieu, som fortjener al mulig anerkendelse.

I afhandlingens sidste afdeling – konklusionen (s. 295–306) – samles de indvundne resultater. Heri fastslås, at beslutningsprocessen mht. udenrigspolitiske beslutninger er en stadig konfrontation mellem en ydre og indre konjunktur samt aspirationerne i beslutningsmilieuet, der består af en ret snæver personkreds. Den ydre konjunktur – efter 1945 Sovjetunionens og USA's dominans, Tysklands påvirkelighed og senere afkoloniseringen – tillægges væsentlig betydning. Mht. de undersøgte grupper påpeges betydningen af den »optik« eller synsvinkel, hvorunder de anskuer det behandlede spørgsmål; om de har regeringsansvar, opfatter sig som støtteparti for regeringen eller pressionsgruppe over for denne, om de befinder sig i opposition til regeringen eller føler sig helt uden for enhver form for indflydelse. Forfatteren kan på sikker grund påpege, hvorledes den »historiske« argumentation anvendes for at styrke en i forvejen indtaget holdning, ligesom aspirationen eller forestillingen om, hvilken løsning af det behandlede spørgsmål man ville finde ideel, påvirkes af tidligere erfaringer og er med til at påvirke opfattelsen af disse.

Den der søger svar på spørgsmålet om, hvad der dybest set fik franske politikere under den 4. franske republik til ikke alene at gå ind for europæisk integration – det havde man gjort tidligere – men også til at foretage praktiske beslutninger og handlinger, som forpligtede Frankrig i forholdet til andre europæiske stater, får ikke svar på dette spørgsmål. Det er ikke det spørgsmål, forfatteren har stillet sit materiale, og det ville næppe heller have kunnet besvare det. Men vi får god, velunderbygget og klar besked om, hvilke typer af værdiforestillinger vedrørende europæisk integration og dennes form og vilkår, der gjorde sig gældende i fransk indenrigspolitik under den 4. franske republik.

Afhandlingen vil blive stående – både mht. fremgangsmåde og behandlingsform og på grund af sin meget velafvejede og gennemgængelige resultater mht. det konkrete emne, der er taget op til undersøgelse. Man kan let påpege andre og for andre forskere måske mere afgørende elementer i forbindelse med spørgsmålet om Frankrigs stillingtagen til spørgsmålet om europæisk integration.⁷ Men med den problemformulering, som forfatteren selv har opstillet, kan man ikke benægte, at han på forbilledlig måde har løst den af ham stillede opgave.

OLE KARUP PEDERSEN

⁷ Jvf. f. ex. F. Roy Willis: *France, Germany and the New Europe 1945–1963*, Stanford 1965. (Anm. af mig i H T, 12. rk. II, 1967, s. 600). I sin anmeldelse af Erling Bjøls bog i *Cooperation and Conflict*, 1967, s. 205–07 nævner J.-B. Duroselle forfatterens ringe hensyntagen til ydre faktorer, som kunne formodes at påvirke franske gruppers holdninger.